

Redactioneel

Ineke van Hamersveld

Samenwerking en krachtenbundeling cruciaal voor de toekomst van de stad

Voor het eerst in de geschiedenis woont meer dan de helft van de wereldbevolking in steden. Dat maakt de vraag naar de toekomst van de stad actueel. Door de teloorgang van de oude industriële economie zijn de grote industrieën uit de stad verdwenen. Middelgrote steden als Leeuwarden, Almelo en Heerlen hebben het daarom moeilijk. Zij vergrijzen en verpauperen. De leegstand is bovengemiddeld, terwijl de winst op het vastgoed is gedaald. De grote(re) steden, doorgaans handels- en universiteitssteden zoals Amsterdam, kunnen bogen op een traditie als centrum van kennis, cultuur en innovatie en bouwen daar met het oog op hun toekomst op voort. Zij zijn daardoor aantrekkelijk voor hogeropgeleiden, jongeren en creatieven. Desondanks kennen zij hun eigen problematiek, zoals massatoerisme en gentrificatie. Migratie en diversiteit zorgen voor allerlei vormen van segregatie.

In het streven naar oplossingen voor de problemen waar de stad mee worstelt, beijveren bestuurders zich in de afgelopen jaren sterk voor Smart Cities. Hierin worden de leefwijze en leefomgeving met technologie ingericht en gestuurd, onder andere via apps en sensoren. In het denken over Smart Cities worden kunstenaars, afgezien van designers en architecten, zelden als potentiële partner beschouwd. Tegelijkertijd wordt steeds meer aan actieve stadsbewoners overgelaten, die veelal hoogopgeleid en creatief zijn. Deze creatieve stadmakers ontwikkelen kleinschalige projecten, zoals culturele festivals, en worden medeproducenten van hun omgeving.

De werelden van de stadsbestuurders en Smart City-adepten en die van de creatieven raken elkaar zelden. Ook is er een afstand tussen de stadmakers en de gesubsidieerde en vrije sector. De culturele sector is versnipperd en toont doorgaans weinig aandrang zich te bemoeien met de gebouwde omgeving. De transitie van het ruimtelijke domein, aangejaagd door de Omgevingswet die in 2018 operationeel moet zijn, biedt mogelijkheden om kunstenaars in te schakelen. Zij zijn immers bij uitstek in staat met lastige ruimtelijke vraagstukken om te gaan en de verhalen van wijkbewoners centraal te stellen. Zij kunnen bovendien bruggen slaan tussen de verschillende werelden. Momenteel worden op regionale en lokale schaal Omgevingsvisies gemaakt waarin steden op zoek gaan naar hun identiteit.

De stad is bezig zich opnieuw uit te vinden. Zo heeft Leeuwarden, culturele hoofdstad 2018, onder meer buurtverenigingen en ondernemers ingeschakeld om activiteiten op te zetten. Almelo kiest voor kunst en cultuur ter bevordering van sociale cohesie, Eindhoven laat de culturele eilanden in de stad samenwerken. In Oosterhout speelt de sector een belangrijke rol in de totstandkoming van het cultuurbeleid, en Heerlen zet vol in op kunst en cultuur om de stad uit het slop te halen. Samenwerking, sleutel tot verandering in de stad, is niet altijd eenvoudig: verantwoordingseisen, cultureel ondernemerschap en het kwaliteitscriterium zitten elkaar soms in de weg. Dat ondermijnt de slagkracht van de sector, en blokkeert vernieuwing en inclusiviteit. Om de weg vrij te maken, is een herijking van het cultuurbeleid onvermijdelijk. ●

Auteurs

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

Kimberly van Aart [1] is onderzoeker bij de Cultuurindex Nederland en redacteur van *Boekman*

Hilde Blank [2] is directeur van BVR Adviseurs Ruimtelijke Ontwikkeling, lid van het O-team dat zich beijvert voor de inzet ontwerpkracht bij nieuwe ruimtelijke opgaven in Nederland en lid van de SER Noord Nederland

Eric Corijn [3] is cultuurfilosoof en sociaal wetenschapper, emeritus hoogleraar sociale en culturele geografie aan de Vrije Universiteit Brussel en stichter van Cosmopolis Centre for Urban Research

John Dagevos [4] is managing directeur van Telos en adjunct professor aan Simon Fraser University te Vancouver, Canada

Edo Dijksterhuis [5] is voormalig chef kunst van *Het Financieele Dagblad*, freelance journalist en schrijft voor onder andere *Trouw*, *Het Financieele Dagblad*, *ArtSlant*, *Museumtijdschrift* en *Filmkrant*

Simon van Dommelen [6] is kwartiermaker en verbinder op het grensvlak van cultuur en stedelijke ontwikkeling en onder meer oprichter van de Noorderpark Trust en de Leegstand Oplossers Amsterdam (LOLA)

Harriet Duurvoort [7] is publicist en columnist voor *de Volkskrant* en adviseur, met name op het gebied van diversiteit (fotografie: Els Zweerink)

Ineke van Hamersveld [8] is hoofdredacteur van *Boekman*

Hans van der Heijde [9] is publicist, auteur en literatuurrecensent voor de *Leeuwarder Courant* en het *Dagblad van het Noorden*

Joks Janssen [10] is directeur van BrabantKennis en hoogleraar ruimtelijke planning en erfgoed aan Wageningen University

Joris Janssens [11] is hoofd onderzoek bij Kunstenpunt en was directeur van het Vlaams Theater Instituut en onderzoeker aan de KU Leuven

Sofie Joye [12] is medewerker praktijkondersteuning bij Kunstenpunt en focust daar op thema's als diversiteit, stedelijkheid en jonge makers

Jack van der Leden [13] is redacteur van *Boekman*

André Nuchelmans [14] is redacteur van *Boekman*

Harry Prenger [15] schrijft over popmuziek en beeldende kunst, voor onder meer *ThePostOnline* en *Vinyl50*, en is hoofdredacteur van *ZwartGoud*, journalistiek blog over kunst en cultuur in Limburg

Pepijn Reeser [16] is adviseur cultuur bij Kennisland en werkt mee aan het leerprogramma Leiderschap in Cultuur en de Challenge Stad van de Toekomst (fotografie: Giorgos Gripeos)

Marjo van Schaik [17] werkt zelfstandig, is intendant van het Cultureel Programma tijdens het Nederlands EU-voorzitterschap in 2016 en is bezig met een promotie over de veranderende betekenis van cultuurgebouwen

Chris Sigaloff [18] is directeur van Kennisland en onderzoekt hoe sociale innovatie bijdraagt aan slimmere aanpakken van maatschappelijke problemen (fotografie: Giorgos Gripeos)

Hans Venhuizen [19] werkt als onderzoeker, ontwerper, curator of moderator aan een specifiekere identiteit voor steden en gebieden en verbindt daarvoor de werelden van cultuur en ruimte op uiteenlopende wijze met elkaar

Rudi Wester [20] werkt aan de biografie van Jef Last en is coördinator van alle samenwerkingsprojecten tussen de Europese Hoofdsteden van Cultuur in 2018, Leeuwarden en Valletta (fotografie: Vincent Mentzel)

Inhoud

1	Redactioneel Samenwerking en krachtenbundeling cruciaal voor de toekomst van de stad Ineke van Hamersveld
2	Auteurs
Artikelen	
4	Sociaal-culturele agenda bepalend voor 'triomf van de stad' Joks Janssen en John Dagevos
8	Gevraagd: culturele biodiversiteit in stedelijke ontwikkeling Interview met Hans Mommaas Hilde Blank en Ineke van Hamersveld
14	Omgevingsvisie en de cultuur van ruimtelijke ordening Hans Venhuizen
20	De hoeders van de stad Kunstenaars en creatieven geven stad nieuw gezicht Simon van Dommelen
24	Smart City, Art City? Kunst en cultuur en de stad van de toekomst Pepijn Reeser en Chris Sigaloff

32	Flexibiliteit en verbinding kenmerken toekomstig lokaal kunstbeleid André Nuchelmans
36	Kloof of verkramping Naar een herijking van kunstopvatting en cultuurbeleid Marjo van Schaik
42	Kunst en cultuur in een verstedelijkte toekomst Eric Corijn
50	Sociale cohesie moet, met of zonder kunst Harriet Duurvoort
54	Oefenen voor nieuwe tijden Op zoek naar ruimte voor verandering en een open dialoog in het Vlaamse cultuurbeleid Joris Janssens en Sofie Joye

Reportages

12	Leeuwarden, de oude en nieuwe hoofdstad van cultuur Rudi Wester
28	Van mijnen naar murals in Heerlen Harry Prenger

46	Trots op Almelo Jack van der Leden
----	--

Dossier

Literatuurrapport
Het culturele veld in de stad
Een (inter)nationaal of regionaal publiek in de schijnwerpers
Kimberly van Aart

Literatuur over de toekomst van de stad in de bibliotheek van de Boekmanstichting

boekman.nl/dossiers

Boekbesprekingen

58	Hans van der Heijde over Owen Hatherley Landscapes of communism: a history through buildings
59	Edo Dijksterhuis over Maarten Doorman De navel van Daphne: over kunst en engagement
60	André Nuchelmans over Raphaël Nowak Consuming music in the digital age: technologies, roles and everyday life